

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 330.59 + 332.1(477)

В.І. САРИЧЕВ,

к.і.н., доцент, Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

Функціонування спортивної галузі як передумова людського розвитку в Україні

У статті розглядаються результати дослідження щодо визначення вихідних даних для аналізу ефективності розвитку, функціонування та управління сферою фізичної культури і спорту з огляду на негативну динаміку людського розвитку в Україні. Оцінюється стан і структура ринку спортивних послуг та визначаються перспективи щодо їх піднесення на рівень світових стандартів. Здійснено SWOT-аналіз сильних та слабких сторін у розвитку масового і неолімпійського спорту в країні.

Ключові слова: галузь фізичної культури та спорту, ринок спортивних послуг, людський розвиток, здоров'я, масовий спорт.

В.І. САРИЧЕВ,

к.і.н., доцент, Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара

Функционирование спортивной отрасли как предпосылка человеческого развития в Украине

В статье рассматриваются результаты исследования исходных данных для анализа эффективности развития, функционирования и управления сферой физической культуры и спорта в контексте негативной динамики человеческого развития в Украине. Оцениваются состояние и структура рынка спортивных услуг, перспективы их улучшения до уровня международных стандартов. Осуществлен SWOT-анализ сильных и слабых сторон в развитии массового, неолимпийского спорта в стране.

Ключевые слова: отрасль физической культуры и спорта, рынок спортивных услуг, человеческое развитие, здоровье, массовый спорт.

V. I. SARYCHEV

candidate of economic sciences, docent, Dnipropetrovsk national university of Oles Honchar

Functioning sports sphere like a precondition of human development in Ukraine

Initial information analysis of development effectiveness, operation and management sphere of physical culture and sports are considered in this article. These aspects are considered with negative dynamics of human resources in Ukraine. The environment and structure of sport services market is estimated and perspectives are determined for their increasing to the level of international standards. SWOT-analysis of strengths and weaknesses mass and non-Olympic sports in Ukraine was performed.

Keywords: sphere of physical culture and sports, sport services market, human resources, mass sports.

Постановка проблеми. Сучасна модель фізичної культури і спорту (ФКС) як одна з галузей економіки знаходиться у стадії активного реформування, що є необхідною передумовою успішного переходу на якісно новий рівень реалізації національної політики людського розвитку. Передусім йдеться про масштабне запровадження у суспільну практику сталих традицій здорового способу життя, рухливого й змістовного дозвілля, панування справжніх гуманістичних цінностей на тлі гармонійного покращення якості життя. Подібні кроки можливі лише при наявності радикального удосконалення системи управління й дієвого оновлення організаційних, соціальних та економічних зasad в галузі ФКС [1]. При цьому, як свідчить світовий досвід, на значний успіх варто розраховувати тільки за умови солідарного об'єднання зусиль державних органів, громадянського суспільства, соціально відповідального бізнесу та кожної окремої людини, що прагне зміцнити особистий потенціал.

Такий підхід дозволяє розглядати ФКС як соціальну систему значної складності, що складається з декількох відносно самостійних підсистем і великої кількості організацій. Поряд із цим виникає проблема врахування провідних закономірностей функціонування та розвитку сфери ФКС в умовах same ринкової економіки при формуванні національної стратегії перетворення такої важливої галузі. Серед основних з них доречно відзначити такі: сфера ФКС дедалі стає повноцінним виробником товарів і послуг, які набувають суттєвого

економічного змісту в національному й світовому господарствах; фізкультурно-спортивні послуги зумовлені суперинковими чинниками виробництва та споживання, що робить їх панівними при визначені прибутковості проектів; головними інструментами економічної діяльності стають підприємництво, бізнес та спонсоринг; сфера ФКС стає все більш відкритою для глобальних впливів і загроз, що підвищує її залежність від зовнішньоекономічної ситуації та політичного курсу лідерів світового порядку [5]. До того ж ринково-економічне середовище і громадянське суспільство динамічно формують інноваційні вимоги до спортивної галузі, через які відбувається постійна трансформація всіх її складових. Отже, додержання цих закономірностей створює й проблемне pole, як актуальність дослідження в сучасних умовах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Галузь ФКС вже давно опинилася в центрі уваги вчених, але через її динамічний розвиток залишається предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Серед західних розробок теми варто відзначити праці К. Граттона, П. Тейлора, К. Гайнеманна, М. Гарднера, Х. Фішера, В. Андреффа, Дж. А. Годдарда, Ж. Нуза [4], в яких найшли висвітлення проблеми надання повноважень суб'єктам фізкультурно-спортивного руху, створення належних умов для підвищення мотивації особистості щодо збереження власного здоров'я, імплементації світових стандартів надання послуг ФКС у національне законодавство, формування критеріїв визначення

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВІДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ефективності у сфері будівництва та утримання спортивної інфраструктури тощо.

Важливим стало також розроблення проблематики спортивного менеджменту. Відомий канадський спеціаліст зі спортивного менеджменту П. Челладураї [15] визначив його як взаємодію та координацію ресурсів, технологій, процесів, кадрів, ситуаційного підходу для ефективного виробництва та обміну спортивними послугами.

Згодом була затверджена класифікація суб'єктів ринкових відносин у сфері ФКС О.М. Степанової [14], які поділяються на: суб'єкти, які формують попит, надають фізкультурно-спортивні послуги (спортивні клуби, секції та групи, що створюються на виробництві та в установах різного профілю, різних форм власності, за місцем проживання або навчання); суб'єкти, які виробляють фізкультурно-спортивні послуги (заклади додаткової фізкультурно-спортивної спрямованості); підприємницькі організації фізкультурно-спортивної спрямованості (комерційні групи, секції, клуби, які використовують (арендувати) фізкультурно-спортивні споруди та інфраструктуру фізкультурно-оздоровчих центрів).

Окрім аспекти управління та розвитку сфери ФКС також досліджували такі вітчизняні вчені, як Ю.П. Мічуда (функціонування ФКС в ринкових умовах) [5], Т.Ю. Круцевич (організаційні засади фізкультурно-спортивного руху) [3], В.І. Лукащук (підприємницька діяльність в галузі спорту) [4], О.М. Вацьба (спрямованість наукових досліджень в галузі ФКС) [2], А.М. Ноур (економічна поведінка населення України) [7] та ін. Однак повної картини проблем розвитку ФКС в Україні не створено й до сьогодні.

Метою статті є: визначити вихідних даних для аналізу ефективності розвитку, функціонування та управління сферою ФКС з огляду на негативну динаміку людського розвитку в Україні; оцінити стан та структуру ринку спортивних послуг; здійснити аналіз сильних та слабких сторін у розвитку масового, неолімпійського спорту в країні [11].

Виклад основного матеріалу. Динаміку діяльності закладів ФКС України в 2000–2013 роках проілюстровано у табл. 1 [10].

Отже, можна констатувати незначне зростання чисельності осіб, що займаються спортом у визначений період. Це пов’язано з відсутністю розвиненої спортивної інфраструк-

тури, сталах традицій здорового способу життя населення, економічною кризою та фінансовою обтяжливістю занять ФКС для людей у тому числі з обмеженими можливостями.

На сьогодні процес виробництва фізкультурно-спортивних послуг базується на використанні специфічних засобів – спортивних споруд, обладнання, які наближені до місць роботи, навчання, проживання або відпочинку. Так, в Україні станом на 2013 рік виробництво фізкультурно-спортивних послуг здійснювалося шляхом використання близько 1132 стадіонів, 1296 плавальних басейнів, 17161 спортивних заїздів тощо [13]. У цілому такий стан справ не дозволяє сьогодні конкурувати Україні на міжнародній арені за рівнем охоплення населення заняттям фізичною культурою та спортом з провідними країнами світу (табл. 2) [12].

Отже, заняття спортом найбільш популярні у високорозвинених країнах. Це можна пояснити високим рівнем життя у даних країнах та високим рівнем доходів людей, наявністю вільних коштів для заняття спортом, а також пакетом соціального страхування, до якого у більшості країн додається абонемент до спортивного залу. Також на заняття спортом впливає наявність сучасного обладнання та якість наданих послуг, фінансування спортивної галузі [6].

Проте слід відзначити і позитивні фактори, які діють на вітчизняному ринку фізкультурно-оздоровчих та спортивно-оздоровчих послуг. На початку нового тисячоліття спостерігалася тенденція зростання числа осіб, які займаються оздоровчою діяльністю. У 2008–2012 роках вона поширилась на 19 з 20 найпопулярніших видів спорту. При цьому високі темпи залучення населення до спортивно-оздоровчої діяльності (10–30%) були притаманні восьми видам спорту (футбол – 26,9%, бокс – 22,6%, плавання – 21,1%, рукопашний бій – 19,9%, баскетбол – 19,4%, аеробіка спортивна – 18,3%, бодібілдинг – 13,9%, атлетична гімнастика – 14,1%). А ще шести видам спорту (футзал, спортивний туризм, стрільба кульова, волейбол, теніс настільний, спортивні танці) притаманні дуже високі показники (від 30 до 98,2%) залучення населення до заняття спортом [10].

Організаційно види спорту класифікуються відповідно до Єдиної спортивної класифікації України з олімпійських видів спорту (станом на 2014 рік – 38 літніх видів спорту та 13 зимових) та неолімпійських (105 видів), об’єднаних у 41 феде-

Таблиця 1. Діяльність закладів фізичної культури і спорту в Україні в 2000–2013 роках

	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Кількість осіб, що займаються спортом, усього, тис. осіб	1014,9	1266,0	1218,4	1276,9	1271,6	1280,6
у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву та школах вищої спортивної майстерності	634,0	723,7	619,8	609,7	606,3	611,6
інвалідів	7,2	17,3	19,7	19,2	18,7	16,5
жінок	247,2	323,0	290,3	292,2	300,0	304,1

Таблиця 2. Рівень охоплення населення заняттям фізичною культурою та спортом

Країна	Рівень охоплення населення, %	Країна	Рівень охоплення населення, %
Фінляндія	52	США	26
Австралія	46	Франція	24
Канада	39	Великобританія	21
Німеччина	27	Україна	13
Японія	26	Росія	11

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

рацію з олімпійських та 31 федерацію з неолімпійських видів спорту.

Ефективність спортивної діяльності традиційно оцінюється за досягненнями спортсменів на змаганнях різного рівня. Протягом 2013 року на 140 офіційних міжнародних змаганнях (55 чемпіонатах світу, 67 чемпіонатах Європи, 18 Кубках світу і Європи) спортсмени України вибороли 434 нагороди: 120 золотих, 149 срібних, 165 бронзових (в олімпійських номерах програми: 300 медалей – 76 золотих, 101 срібну, 123 бронзових; в неолімпійських номерах програми: 134 медалей – 44 золоті, 48 срібних, 42 бронзових) [13].

Базою олімпійських видів спорту в Україні в 2013 році були 1664 дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ). До систематичних занять у спортивних школах залучено 601,9 тис. дітей та підлітків шкільного віку. У грудні 2013 року вища категорія надана 105 ДЮСШ, з них 44 – приватної форми власності.

За рівнем спортивної підготовленості у спортивних школах тренувалося 507 майстрів спорту України міжнародного класу, більше 3 тис. майстрів спорту, більше 12,2 тис. кандидатів у майстри спорту та більше 18 тисяч спортсменів I розряду. У складі національних збірних команд України різних вікових груп – 3,4 тис. вихованців спортивних шкіл.

Навчально-тренувальний процес у спортивних школах забезпечували 22,6 тис. тренерів-викладачів, з них майже 13,8 тис. (60,8%) – штатні працівники.

У ДЮСШ культивувалися: 52 олімпійських види спорту, 59 – неолімпійських, 26 видів спорту для інвалідів [10].

В Україні працювало 35 шкіл вищої спортивної майстерності (ШВСМ). У школах культивувалося 59 олімпійських видів спорту. Спортивну майстерність підвищували 4321 спортсмен постійного та 5661 – змінного складу.

З числа спортсменів постійного складу у школах тренувалося 699 майстрів спорту України міжнародного класу, 1967 майстрів спорту, 147 заслужених майстрів спорту. Із загального числа спортсменів національних збірних команд з олімпійських видів спорту 29,3% є учнями ШВСМ.

Навчально-тренувальний процес забезпечували 936 досвідчених тренерів-викладачів, з яких 483 штатні. Із кіль-

кості штатних тренерів 462 мають вищу та першу категорії і 450 – вищу освіту.

Мережу спеціалізованих навчальних закладів спортивного типу складали 17 закладів, з яких: 9 вищих училищ фізичної культури, 3 училища олімпійського резерву, 4 ліцеї-інтернати спортивного профілю та 2 школи-інтернати спортивного профілю, які діяли у 12 регіонах України. В них розвивалися 38 видів спорту, з яких – 37 олімпійських (у тому числі 6 зимових). Загальна чисельність учнів (студентів) становила 5523 особи. Кількість учнів (студентів), які мають спортивний розряд або спортивне звання, становила 4006 осіб (або 72,5%) від їх загальної кількості.

За рівнем спортивної майстерності серед учнів (студентів) навчальних спортивних закладів – 24 майстри спорту України міжнародного класу, 390 майстрів спорту, 1241 кандидат у майстри спорту, 1322 спортсмени I спортивного розряду, 711 учнів (студентів) навчальних спортивних закладів увійшли до складу національних збірних команд України різних вікових груп з 35 олімпійських видів спорту [8].

Навчально-тренувальний процес забезпечували 661 вчитель зі спорту та 165 тренерів-викладачів, з яких відповідно 528 (або 79,9%) та 114 (або 69,1%) є основними працівниками. 798 тренерів (вчителів зі спорту) мають вищу освіту за напрямом «фізична культура і спорт» (або 96,6%), 232 – спортивне звання «Заслужений тренер України», 79,9% – вищу, першу та другу категорії вчителів зі спорту.

Неолімпійськими видами спорту в Україні займалися близько 300 тис. осіб із чисельністю тренерсько-викладацького складу – понад 7 тис. осіб.

Українські спортсмени з неолімпійських видів спорту протягом 2013 року завоювали 2357 медалей, з них 801 золотих, 748 срібних, 808 бронзових.

Отримали статус національної спортивної федерації 25 громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості. Всього цей статус мають 67 федерацій [10].

Наведені дані пояснюють причини відносного збільшення у загальній структурі населення частки спортивно активного населення (рис. 1).

Структура зайнятих у найпопулярніших видах спорту за 2008–2013 роки була такою (рис. 2). Привабливість іго-

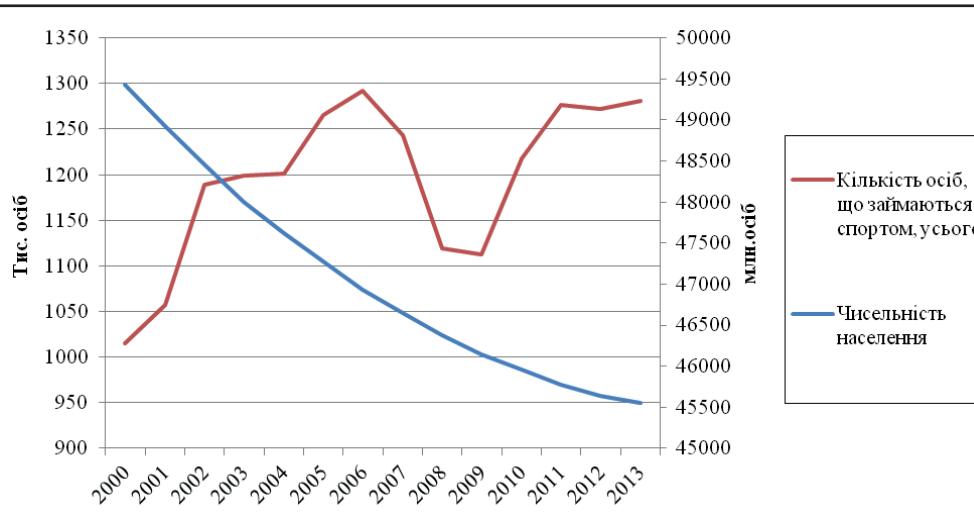

Рисунок 1. Порівняльна динаміка спортивно активного населення до загальної чисельності в Україні в 2000–2013 роках [9]

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

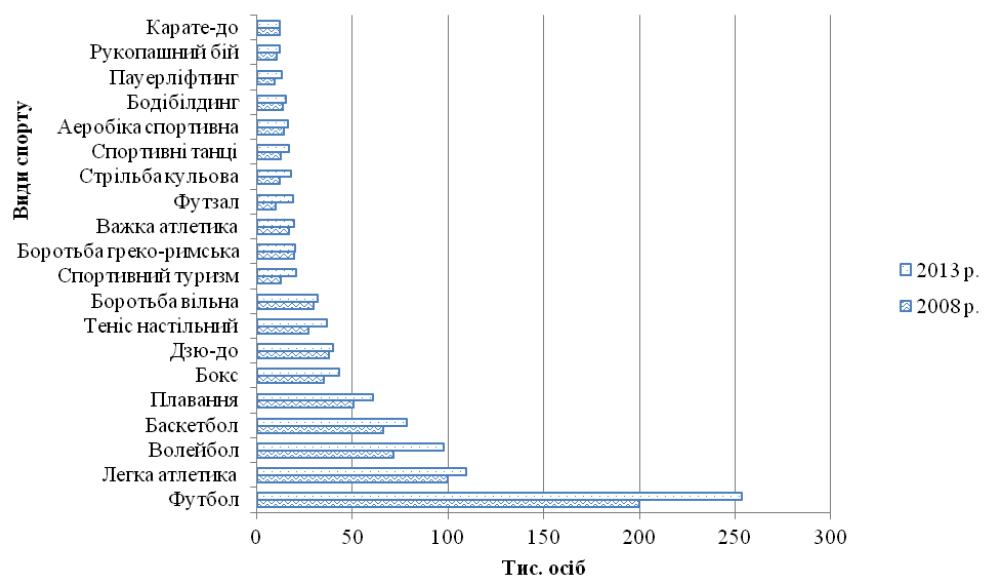

Рисунок 2. Структура зайнятих у найпопулярніших видах спорту в 2008–2013 роках

Складено автором на основі [10].

вих видів спорту, плавання та легкої атлетики пояснюють-ся колективним характером ігор, відносно низькою вартістю обладнання та розгалуженою мережею спортивних майданчиків особливо в містах.

Важливою складовою аналізу стану ФКС є визначення рівня забезпеченості кваліфікованими кадрами спортивної галузі (рис. 3) [13].

Значне зменшення кількості кадрів у 2008–2009 роках пояснюється проведеним заходів щодо оптимізації чисельності об'єктів ФКС, обмеженими можливостями місцевих бюджетів щодо утримання соціальної інфраструктури, прорахунками керівництва галузі щодо визначення пріоритетних напрямків фізкультурно–спортивної ідеології.

Тенденції аналогічної спрямованості спостерігаються під час дослідження оплати праці працівників галузі ФКС. При цьому середня заробітна плата у сфері ФКС зростає пропорційно середній заробітній платі в Україні, хоча до 2012 ро-

ку фактично залишалася меншою за неї. А враховуючи наднормативну інфляцію останніх років, можна зробити висновок про суттєве погіршення статків і добробуту працівників галузі.

Важливим для аналізу ефективності діяльності ФКС є також інвестування в галузь. Дані до 2010 року відсутні у зв'язку зі змінами в КВЕДі, проте навіть за період 2010–2013 років можна визначити, що хоча у грошовому вираженні є тенденція до зростання, проте частка інвестицій у сферу спорту в загальній структурі зменшилася (рис. 4). [9]

Отже, ринок спортивних послуг характеризується нестабільністю за всіма показниками: низька активність населення щодо споживання фізкультурно–спортивних послуг у зв'язку з його обмеженою купівельною спроможністю; рівень заробітної плати у сфері ФКС нижчий за середній в Україні, що дестимулює приплив досвідчених кадрів у спортивну галузь; масовий неолімпійський спорт є динамічним та швидко змінюючимся сектором економіки із занижени-

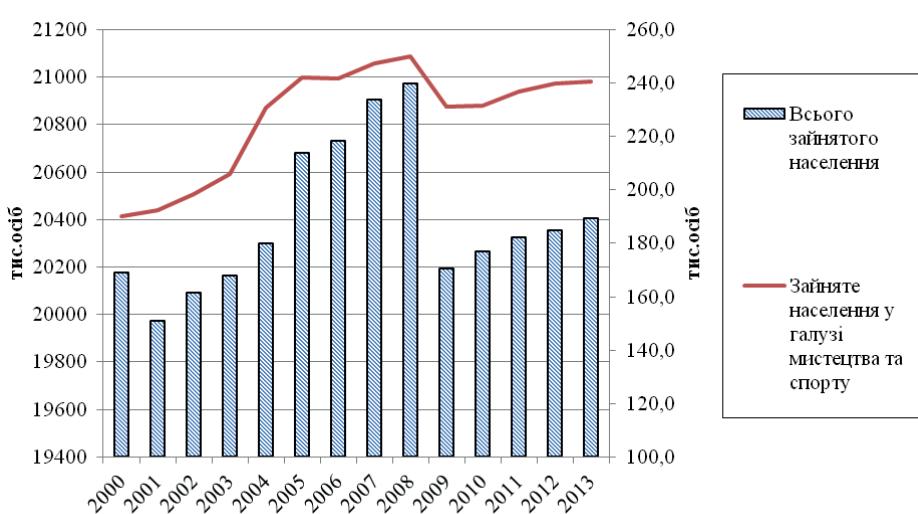

Рисунок 3. Динаміка кількості працівників сфері ФКС відносно загальної чисельності зайнятого населення України в 2000–2013 роках

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

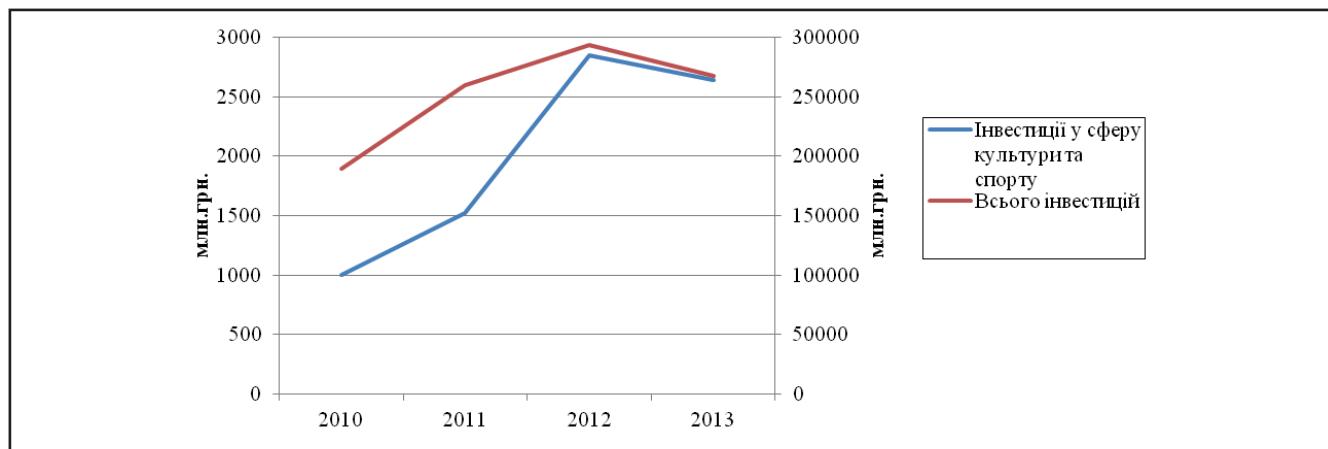

Рисунок 4. Обсяг інвестицій у сферу ФКС у 2010–2013 роках

ми макро- та мезоекономічними наслідками, де ефективне управління має бути засновано на принципах субсидіарності та автономії структур неолімпійського спорту.

Враховуючи, що в Україні державна політика орієнтована на соціально-економічний та гуманітарний розвиток суспільства та особистості, одним з головних засобів виконання цієї політики є удосконалення масової фізичної культури і спорту для всіх. Умовою реалізації такої політики має бути впровадження сучасних організаційно-економічних, педагогічних, психологічних, соціологічних та філософських принципів, підходів, методів, механізмів та технологій в управлінську практику.

Для оцінки перспектив, загроз та можливостей розвитку був виконаний SWOT-аналіз, який поданий у табл. 3.

Результати аналізу дозволили визначити, що основними стратегічними перспективами розвитку масового, неолімпійського спорту є: вдосконалення нормативно-правового, науково-методичного та медико-біологічного забезпечення системи підготовки населення та спортсменів; оптимізація управління діяльністю організацій у системі ФКС; активація економічної діяльності галузі на основі збільшення її інвестиційної привабливості; інноваційний розвиток ресурсного забезпечення; інтеграція структур неолімпійського спорту до міжнародного співтовариства; проведення фундаментальних та прикладних досліджень з проблем визначення та вдосконалення ресурсного потенціалу суб'єктів неолімпійського спорту.

Таблиця 3. Матриця SWOT- аналізу функціонування неолімпійського спорту

Зовнішнє середовище	Можливості:	Загрози:
Внутрішнє середовище		
Сильні сторони:	Сильні сторони та можливості	Сильні сторони та загрози
1. Привабливість та зацікавленість «модними» видами спорту. 2. Популяризація масового, неолімпійського видів спорту. 3. Задоволення потреб глядачів та телебачення. 4. Спортивні досягнення вихованців	1. Ліцензування та сертифікація діяльності. 2. Забезпечення додатковими робочими місцями. 3. Масове залучення до фізкультурно-спортивних занять	1. Тісна співпраця з державними органами управління ФКС мінімізує корупційні дії. 2. Кваліфікована та безпечна робота на навчально-тренувальних заняттях є конкурентною перевагою для населення
Слабкі сторони:	Слабкі сторони та можливості	Слабкі сторони та загрози
1. Кваліфікація тренерсько-викладацького складу. 2. Наявність всіх необхідних організаційних компонентів. 3. Використання інноваційних технологій в організаційно-управлінській діяльності. 4. Проведення навчально-тренувального процесу. 5. Збір та аналіз статистичних даних щодо діяльності первинних осередків. 6. Відсутність досвіду з проведення спортивних мультипроектів. 7. Дієвий механізм фінансування	1. Відсутність сталих міжнародних контактів знижує конкурентоспроможність. 2. Використання взаємодії з державними органами управління ФКС дозволить використовувати етичну та соціальну відповідальність масового, неолімпійського спорту на основі принципів сталого розвитку	1. Збільшення конкуренції з боку інших організацій, які надають аналогічні послуги. 2. Відсутність розгалуженої спортивної інфраструктури стримує можливість проведення рейтингових міжнародних змагань

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Висновки

Визначення вихідних даних для аналізу ефективності діяльності сучасної сфери ФКС дозволяє підсумувати, що розвиток цієї галузі в Україні значно гальмується через прорахунки у реалізації національної стратегії реформування фізичної культури та спорту.

Найбільш суттєвими загрозами виявляються: мала частка охоплення населення заняттями ФКС через відсутність сталих традицій додержання здорового способу життя; недостатньо розвинена інфраструктура галузі, віддаленість спортивних об'єктів від місць праці, навчання, проживання та відпочинку населення; відсутність на теперішній час плідної взаємодії державних структур, соціально відповідального бізнесу і місцевих громад у розв'язанні складних проблем оновлення моделі ФКС, фінансування тощо. Головним же важелем підйому галузі ФКС на рівень світових стандартів, на нашу думку, є створення дієвої інноваційної системи, здатної комплексно розв'язати проблеми фізичного розвитку та оздоровлення людини в контексті програми людського розвитку.

Завдяки SWOT-аналізу були визначені сильні і слабкі сторони, можливості та загрози розвитку масового й неолімпійського спорту. Було виявлено, що основними стратегічними перспективами їх розвитку є вдосконалення нормативно-правового, організаційного, ідеологічного, фінансово-економічного, науково-методичного та медико-біологічного захисту системи підготовки спортсменів і оздоровлення населення засобами фізичної культури, інтеграція видів рухливого дозвілля і відпочинку, масового і неолімпійського спорту до міжнародного співтовариства, проведення фундаментальних та прикладних досліджень з проблем визначення та вдосконалення ресурсного потенціалу суб'єктів галузі ФКС.

Таким чином, організаційно-економічними умовами ефективного функціонування та розвитку масового й неолімпійського спорту в Україні є: розробка методики оцінки ресурсного потенціалу розвитку масового, неолімпійського спорту; формування стратегій та інноваційних технологій управління ними на державному, галузевому та регіональному рівнях; розробка концепції маркетингової політики та економічного розвитку всіх суб'єктів, що є складовими інфраструктури ФКС.

Список використаних джерел

1. Бєлих С.І., Приходько В.В., Малий В.В., Рибковський А.Г. Системні основи управління проектами у фізичній культурі і спорту: Мо-

- нографія / С.І. Бєлих, В.В. Приходько, В.В. Малий, А.Г. Рибковський. – Донецьк: ТОВ фірма «Друк-Інфо», 2009. – 282 с.
2. Вацеба О.М. Тенденції розвитку наукових досліджень у галузі фізичної культури та спорту серед молодих вчених України / О.М. Вацеба // Молода спортивна наука України: зб. наук. ст. галузі фізичної культури і спорту. – Л.: ЛДІФК, 2000. – Вип. 4. – С. 5–6.
3. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания / Т.Ю. Круцевич. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 148 с.
4. Лукашук В.І. Особливості підприємницької діяльності у сфері спорту // Український соціум. – 2012. – №3(42). – С. 43–52.
5. Мічуда Ю.П. Сфера фізичної культури та спорту в умовах ринку: закономірності функціонування та розвитку / Ю.П. Мічуда. – К.: Олімпійська література, 2007. – 216 с.
6. Навка П.І. Обґрунтування напрямків застосування економічних механізмів сфері фізичної культури та спорту / П.І. Навка // Економіка и управління. – 2011. – №5. – С. 150–155.
7. Ноур А.М. Соціальне самопочуття та економічна поведінка населення України: вплив соціально–трудового статусу та нерівності за доходами / Ін–т економіки та прогнозування НАН України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/1.2010/51-64.pdf>
8. Несторова А.В. Фінансове та матеріально–технічне забезпечення розвитку дитячо–юнацького спорту в Україні / А.В. Несторова // Педагогіка, психологія та медико–біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2009. – №7. – С. 14–19.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт Міністерства молоді та спорту України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://dsmu.gov.ua>
11. Постанова КМУ Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури та спорту на 2016–2020 роки від 15.11.2014, №1594.
12. Сичов С.О. Сутність та смислові характеристики цінностей фізичної культури у творенні нової якості людського життя / С.О. Сичов // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 1. – 2010. – С. 233–236.
13. Статистичний щорічник України за 2013 рік / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: ТОВ «Август–трейд», 2013. – 560 с.
14. Степанова О.Н. Маркетинг в сфере физической культуры и спорта: монография / О.Н. Степанова. – М.: Сов. спорт, 2003. – 255 с.
15. Chelladurai P. The Ohio State University. Human Resource Management in SportOrganizations. Memos XII. April 19–25, 2009. Amman, Jordan.